

האדמו"ר מהאלמין
רבי שלום יהודה גראש שליט"א
חיבר למעלה מאלף ספרים על כל מקצועות התורה

זוהר הקבלה

והוא:

שלשלת מסורת הקבלה

מהתנאים הקדושים, רבי יוחנן בן זכאי, ומסרה לרבי אליעזר בן הורקנוס,
ומסרה לרבי עקיבא, ומסרה לרבי שמעון בן יוחאי זיע"א

אור הזוהר 278 ★ אלול תשע"ג

מפעל הזוהר העולמי טל: 0527651911

הקדמה

מכל זה רואים, שהתנאים הגדולים שהם היו להבות אש מסובבים בגוף גשמי, שלא מוזכר כמעט בגמרא שהיו לומדים קבלה, אבל אף על פי כן רואים שמלבד שהיו עוסקים בתורת הנגלה, כל קדושתם נבעה מתורת הנסתר, שהיו עסוקים ולומדים תנא מפי תנא, עד למשה רבנו את תורת הנסתר, ומובן שבימיהם אז, זה היה צריך להיות בהסתר גדול, שהרי רצונו של ה' שלא יתגלה אז, רק לצדיקי ה', אבל בימינו שרואים בפירוש שהזוהר נתגלה לנו, כי נועד במיוחד לדור אחרון להאיר את חשכת הגלות להצילנו מהערב רב, כדאיתא במהרח"ו ורבי יעקב צמח גורי האריז"ל, ועוד כידוע כתוב בזוהר שבאחרית הימים אפילו ילדים קטנים ידעו נסתרות, וכך למדונו אבות החסידות והקבלה. וברור ומובן שאנו ממשיכים את דרכם של התנאים הקדושים והטהורים, שעל פיהם אנו חיים ועל פיהם מושגת כל חיינו, על פיהם צריכים אנו גם ללמוד את חכמת הקבלה והזוהר הקדוש.

וכל הזוהר הקדוש מלא בכל שמות התנאים הקדושים כגון: ר' יהודה, ר' יוסי, ר' חייא, ר' אבא, ר' יצחק, ר' שמעון, ר' אלעזר, ועוד ועוד, וכן כתוב בזוהר הקדוש שכל מארי מתניתין ומארי תלמודא סידרו את תורה שבעל פה על פי הסוד, ואין צריך להאריך בזה.

ובאמת אלו רבי עקיבא היה לומד אצל רבי אליעזר יותר את סודות התורה ומלמדם לתלמידיו, היה ניצל מגזירת מלכות הרשעה [וגם היו ניצלים 24 אלף תלמידיו מגזירת המיתה], כדאיתא על רשב"י ורבי אלעזר בנו שניצלו ממיתה על שהטמינו עצמם במערה, וגילו סתרי תורה, שהם מעלים מ"ן יותר ממיתה על קידוש השם [כמובא במהרצ"א מדינוב בשם האריז"ל - הובא בהקדמה הנפלאה על הזוהר עם לשון הקודש שבהוצאת הגה"צ המקובל רבי בנייהו יששכר שמואלי שליט"א]. - ועתה מובן דברי הרשב"י לרבי עקיבא, בזמן שהיה בבית האסורים, שביקש שילמדו תורה, (פסחים ק"ב), [ואפשר דעל תורת הנסתר אמר לו, ועל ידי זה היה ניצל], ולזה כאשר אמר לו שאינו יכול, אמר לו הרשב"י דמוסרני ליוחאי אבא ומוסרך למלכות, הכוונה היא למידת מלכות שיצטרך למסור עצמו למיתה על קידוש ה', כי אין דרך להינצל, אלא על ידי גלוי סתרי תורה. [ועתה מובן דברי המהרח"ו (בהקדמה לעץ חיים) שאמר, שבהרבה מקומות בש"ס אין שום הבנה אלא אם

הגאון רבי דוד לוריא שהוא נין ונכד להגאון המהרש"ל זי"ע, גאון עצום בכל חלקי התורה, בנגלה ובנסתר, מוציא לאור כתבי הגרבי אליעזר על חלק הנסתרות, בעל מחבר ששה עשר ספרים, נפש דוד על הזוהר הקדוש, וביאור על הפרקי דרבי אליעזר, חיבר ארבעה קונטרסים בשבח ובגדלות רבי אליעזר בן הורקנוס הוא רבי אליעזר הגדול. א. עמק הברכה. ב. שם האחד הוא אליעזר. ג. בית צדיק, ועוד, ד. קונטרס מבוא לפרקי דרבי אליעזר.

כתב, שרבי יוחנן בן זכאי, מסר בעיקר את תורת הנסתר לתלמידו רבי אליעזר בן הורקנוס, ורבי אליעזר בן הורקנוס מסר את עיקר תורתו לרבי עקיבא, ורבי עקיבא מסר את עיקר תורתו לרבי שמעון בן יוחאי.

וז"ל: ולא זו בלבד במשנה הוא אבי המשנה, אלא אף בסתרי המרכבה הוא רבי אליעזר יסוד הקבלה... ונמצאנו למדין, שאף דברי קבלתו של רבי שמעון בזוהר ותיקונים, יסודם מקבלתו של רבי אליעזר... וגדולי המקובלים הראשונים ז"ל, שלא נגלה בימיהם ספר הזוהר, היו משתמשים באור מאמרי פרקי דרבי אליעזר, במקום הזוהר...

וביום פטירתו שבאו לבקרו תלמידיו ובראשם רבי עקיבא, הקפיד מאוד עליהם שלא באו ללמוד קודם לפניו, ובאותה העת לימד את רבי עקיבא סתרי תורה עמוקים, כמובא בזוהר פרשת וירא (דף צ"ח ע"א), והיה מאיר תורתו כיום שניתנה התורה בסיני.

עוד קודם לכן, רבי אליעזר הזהיר בפרקי אבות יהיה כבוד חבירכם חביב עליך כשלך, וחזר והזהיר את רבי עקיבא קודם פטירתו וצווה על זה הזהרו בכבוד חבירכם כדאיתא בפרק ד' דברכות, (כ"ח ע"ב), שצפה ברוח הקודש שעתידין 24 אלף תלמידי רבי עקיבא למות, על שלא נהגו כבוד זה לזה. - וכבר כתב על זה בספר סוד ה' דלומדי הסוד אין קנאה ותחרות ביניהם כדאיתא באידרא דאמר הרשב"י "אנן בחביבותא תליא", ועוד מובא בזוהר הקדוש האי דאמרו חז"ל שכל אחד נכוה מחופתו של חבירו אינו שייך בלומדי תורת הסוד אלא כולם יושבים יחדיו באהבה ושמחה גדולה ביניהם, ולפי זה מובן מדוע צווה את רבי עקיבא הזהרו בכבוד חבירכם מפני שלא למד מספיק מרבו את תורת הסוד ולא למדה לרבים, לכן היה חשש גדול שיכשלו בזה כמו שצפה ברוח הקודש עכ"ל.

(ברכות סא:) מתארת את הוצאתו להורג של ר"ע - 'בשעה שהוציאו את רבי עקיבא להריגה זמן קריאת שמע היה, והיו סורקים את בשרו במסרקות של ברזל, והיה מקבל עליו עול מלכות שמים. אמרו לו תלמידיו: רבינו, עד כאן, אמר להם כל ימי הייתי מצטער על פסוק זה בכל נפשך - אפילו נוטל את נשמתך, אמרת: מתי יבא לידי ואקיימנו, ועכשיו שבא לידי לא אקיימנו. היה מאריך באחד עד שיצתה נשמתו באחד'.

רבי עקיבא נפטר ביום הכיפורים - ולא ידעו תלמידיו, עד שאלהו הנביא בא להודיע

וכותב ה'בן יהודע', שתלמידיו לא אמרו לו דברים אלו ביום שנפטר, כי נשמתו יצאה ב'אחד' ואין השיב להם, אלא בכל יום לפני הוצאתו להורג היו סורקים את בשרו, והוא היה מקבל עול מלכות שמים, ובאותם ימים דברו איתו תלמידיו. אבל ביום שבו נפטר, שהוא יום הכיפורים, לא היו איתו תלמידיו, כמסופר במדרש משלי (פ"ט ס"ב) שאלהו הנביא בא להודיע לרבי יהושע הגרסי על מותו של רבי עקיבא.

אמר להן רבי אליעזר הגדול, תמיה אני אם ימותו מיתת עצמן, אמר לו רבי עקיבא שלי מהו, אמר לו שלך קשה משלהן

ובספר "סוד ה" הביא את ספר "שירי מצוה", להגה"צ רבי בנימין אליהו מזאלשין על צוואת רבי אליעזר הגדול להורקנוס בנו, (המובא בספר שבט מוסר פרק ט"ז), שביאר שכל דברי רבי אליעזר הגדול היו עמוקים על פי הסוד, ומה שאיתא בגמרא סנהדרין (דף סח.), וז"ל: והתניא כשחלה ר' אליעזר נכנסו ר' עקיבא וחביריו לבקרו... אמר להן למה באתם, אמרו לו ללמוד תורה באנו, אמר להן ועד עכשיו למה לא באתם, אמרו לו לא היה לנו פנאי, אמר להן תמיה אני, אם ימותו מיתת עצמן, אמר לו רבי עקיבא שלי מהו [כלומר באיזה מיתה ימות], אמר לו שלך קשה משלהן... אמר להן הוא טהור, ויצאה נשמתו בטהרה, עיי"ש.

אם היה רבי עקיבא לומד סתרי תורה אצל רבי אליעזר הגדול, והיה מלמדם לכ"ד אלף תלמידיו, אז היו כולם באחדות אמית, ולא היו מתים, ולא היתה הגזירה

מוזבן שכל הקפידה היית מפני שלא למד ולימד את תורת רבו רבי אליעזר שהיתה על פי הסוד, ועל כן קיבל עונש חמור כזה, שרבי עקיבא היה יכול לקבל את כל תורת הסוד וללמד את בני ישראל. וכן כתב הגה"ק מהרצ"א מדינוב בהוספותיו לספר סוד מרע ועשה טוב, וזת"ד: ואין לנו כוח בירור ניצוצי הקדושה כמו כוח לימוד הזוה"ק, ומובא בשם האריז"ל, שגם הרשב"י ורבי אלעזר בנו היו בכלל עשרה הרוגי מלוכה, והראיה לזה שברח מפני הקיסר שרצה להורגו, והלך הוא ורבי אלעזר בנו להמערה, והיו צריכים הרשב"י ובנו לעשות התיקון במסירות נפשם להריגה כמו רבי עקיבא רבו של רשב"י, ולהעביר הסיגים והקמשונים וחרולים מן השדה אשר ברכו ה'. ומסיים שם (בספר סוד ה') שאם רבי עקיבא היה לומד סתרי תורה אצל רבי אליעזר הגדול, והיה מלמדם לכ"ד אלף תלמידיו, אז היו כולם באחדות אמית, ולא היו מתים, (וגם היו ניצלים מגזירת עשרה הרוגי מלכות - כמו רבי שמעון בר יוחאי ובנו רבי אלעזר שניצלו), כי בין לומדי תורת הסוד אין, לא שנהא, ולא קנאה, ולא תחרות, אלא כולם באהבה ואחדות גמור, כמו שאמר הרשב"י בזוהר (פרשת נשא - דף קכ"ח ע"א): תידי רבי שמעון וְאָמַר, (חבוקו ג) ה' שְׁמַעְתָּי שְׁמַעְךָ יִרְאֵתִי. (אמר) (קכ"ח ע"ב) הָתָם יֵאוֹת הָהוּא לְמַהוּי דְחֵיל. אֲנִי בְחֵיבֵיבֵיתָא תְלֵיִיא מְלֵתָא, דְקָתִיב, (דברים ו) וְאֶהְבֵּת אֶת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, וְקָתִיב (דברים ז) מֵאֶהְבֵּת יְיָ אֱתָכֶם, וְקָתִיב (מלאכי א) אֶהְבֵּתִי אֶתְכֶם וְגו'.

כן נפרש על פי תורת הסוד, (וכן כתב הגר"א ז"ע) וגם כאן איך שייך להגיד שהרשב"י יהיה מוסר ח"ו, אלא וודאי שהכוונה למידת מלכות העליונה כדפירשנו].

מכל זה רואים את חובתנו בלימוד הזוהר הקדוש, לעסוק כל היום וכמה שיכולים ללמוד תורת הנסתר ביתר שאת וביתר עוז, ללמוד וללמד לשמור ולעשות.

זה הדבר שבו תלוי כל גאולתנו ופדות נפשינו

כולנו "יחד שבטי ישראל" לומדי ומלמדי הזוהר הקדוש, תורת רבי שמעון בר יוחאי ע"ה, בבית ה' היכלא דרשב"י, אשר לא זה משם השכינה מעולם, כי בכל מקום ששם לומדים ומתקשרים לנשמת הרשב"י הקדוש בא ומתעטר בגוון ונמצא אתנו ממש. אשרינו שזוכים אנו להיות מחוברים להרשב"י הקדוש וללמוד וללמד את כל הזוהר הקדוש, כי זהו הדבר שבו תלוי כל גאולתנו ופדות נפשינו לקרב את הגאולה ולהביא את המשיח, וזכות הזוהר הקדוש מגן ומציל את עם ישראל מכל מני מרעין בישין.

אין לנו כוח בירור ניצוצי הקדושה כמו כוח לימוד הזוה"ק

ואין לנו כוח בירור ניצוצי הקדושה כמו כוח לימוד הזוה"ק, כמובא בהקדמה לזוהר הקדוש עם לשון הקודש בהוצאת היכלא דרשב"י בנשיאות ראש ישיבת המקובלים נהר שלום המקובל הרב שמואלי שליט"א, ומובא שם דברי האריז"ל, שגם הרשב"י ורבי אלעזר בנו היו בכלל עשרה הרוגי מלוכה, והראיה לזה שברח מפני הקיסר שרצה להורגו, והלך הוא ורבי אלעזר בנו להמערה, והיו צריכים הרשב"י ובנו לעשות התיקון במסירות נפשם להריגה כמו רבי עקיבא רבו של רשב"י, ולהעביר הסיגים והקמשונים וחרולים מן השדה אשר ברכו ה'.

ואמר הרשב"י "אני יכול למצוא דרך משובחת וטובה לברר ניצוצי הקדושה מתוך הקליפות ולהורדת השפע מהעולמות העליונים לעולמות התחתונים, הרבה יותר חזקה מאשר מסירות נפש גופנית להריגה על קידוש השם [של רבו רבי עקיבא], וזאת על ידי מסירת נפש בתכלית הגדולה ביותר לתורה הקדושה שאטרח מאוד מאוד על לימוד התורה עם פרישות מהבלי ותענוגי עוה"ז, ואגלה סודות התורה ככל האפשר, ואפרש לכולם תכלית הבריאה כולה, ואכנס בגני המלך העליון כבן שנכנס בגני אביו, ואגלה אורות העליונים, ועל ידי האור הגדול הזה אבריא החושך הגדול מן העולם, ואבטל כל הקליפות והדינים מן הקדושה". ועל ידי מסירת נפשו לסודות התורה, וכן על ידי גילוי סודות התורה זכה להכניע הקליפות ולבטל גזירות להמשיך לעולם חיים שלום וחירות... כי כל הכוח הגדול הזה צריך אותו דוקא לדור הזה האחרון דור של ביאת המשיח, (מהרצ"א מדינוב), ע"כ.

רבי עקיבא היה חבוש בבית האסורים עשרים שנה

ובמדרש שיר השירים מהגניזה [י"ל ע"י הרב יוסף חיים ורטהימר, הוצאת 'כתב יד וספר' ירושלים תשנ"ה], עמוד י"ח, על הפסוק (א ג) 'לריח שמניך טובים וכו', נאמר: 'השביעי' [מעשרה הרוגי מלכות] רבי עקיבא, שהיה חבוש בבית האסורים עשרים שנה, והיו מביאים קולמוסים של קנים, ונותנים בין ציפורניו, ומרתחיין צרורות באש, ומניחיין תחת שחיו, ואמרו לו הנח מה שבידך, ובכל כך היה מוסיף להם תוכחות, ומה היה אומר להם, 'כמוהם יהיו עושיהם'. וכל דבר שהיו צריכין לו היו שולחים ושואלין לו בבית האסורים [ראה פסחים קיב: יבמות קח: סנהדרין יב. עירובין כא: ירושלמי יבמות פ"ב ה"ה]. לסוף עשרים שנה ששהה בבית אסורים יצא ליהרג, והיה עונת ק"ש וכו'. ובגמרא

לְרַבִּי שְׁמַעוֹן: בְּהַאי סֵפֶר הַזֵּהר יִתְפָּרֵקוֹן מִן גְּלוּתָא פֶּד אֲתַגְלִיא בְּדָרָא בְּתַרְרָאָה. עוֹד בְּדָף קכ"ד: לְשׁוֹן מְשָׁה רַבִּינוּ לְרַבִּי שְׁמַעוֹן. וְהַמְשַׁפְּלִים זֵהירוּ כְּזֵהר הַרְקִיעַ בְּהַאי חַבּוּרָא דִּילָף דְּאִיהוּ סֵפֶר הַזֵּהר בְּאִילִין לֹא צָרִיף נִסְיוֹן – רְצָה לֹמַר: כִּי הַלּוֹמֵד בְּסֵפֶר הַזֵּהר לֹא יִסְבַּל חֻבְלֵי מְשִׁיחַ וּבְגִין דִּישְׂרָאֵל עֲתִידִין לְמִטְעַם מְאִילְנָא דְחַיֵּי דָא הוּא סֵפֶר הַזֵּהר יִפְקוֹן בִּיָּה מְגַלּוּתָא בְּרַחֲמֵי.

ועל כן לא מספיק ללמוד לעצמו, אלא צריך לזכות את הרבים וללמד ולהשמיע לכל ישראל! כי תורת הסוד נועדה להתגלות וללמד את הרבים בדור האחרון למען הכינו את העולם לקראת תורתו של משיח והגאולה שלימה, וכמבואר בשל"ה הקדוש.

כל הגאולה תלויה בעסק החכמה הזאת

ובספר דגל מחנה אפרים (פרשת שמייני) כתב, וז"ל: וזהו דרש דרש משה, היינו כשיתגלה (כי בכל זור ודור יש בחינת משה, ואיתא דרבי שמעון בן יוחאי היה בחינת משה), וידרוש מה שדרש כבר משה, היינו רבי שמעון בן יוחאי, ספר הזוהר, אז והנה שורף, הינו שיתבטלו כל הקליפות וממילא יהיה הגאולה שיבנה במהרה בימינו אמן סלה ועד. וגם על ידי החיבור ההוא יהיה בטול הקליפות וקלות הגלות והשבתת הקטרוגים (חסד לאברהם מעין ראשון נהר כ"ד). הכל תלוי בעסק החכמה הזאת, ומניעתנו מלהתעסק בה היא גורמת אחור ועכוב בנין בית מקדשנו ותפארתנו (הקדמת הרב חיים ויטאל לעץ חיים).

על כן, יהודים יקרים, תנו לימוד לשם שמים, הקריבו מדקותיכם למען השכינה הקדושה, לעשות נחת רוח ליוצרינו, לגרום לפדות נפשנו, ונלך כולנו כאחד יחד לקבל את אור פני מלך המשיח במהרה בימינו אמן.

ספר תולדות הרד"ל

תולדות המקובל הצדיק רבי דוד לוריא זיע"א

כמו כן ניחן רבי דוד בכישרון כתיבה פורה במיוחד שכן הוא חיבר מספר רב של חיבורים, חלקם עדיין בכתב יד.

בהיותו בגיל ארבעים נפל רבי דוד קורבן לעלילה. במסגרת עלילה זאת זויפו מספר מכתבים בשמו וכן פסקאות בפירושו על פרקי דרבי אליעזר. בפסקאות אלו קרא כביכול רבי דוד למרד נגד שלטון הצאר הרוסי. רבי דוד נכלא למשך כשישה חודשים בהם שהה במבצר שליסלבורג. בסוף תקופה זאת יצא זכאי במשפטו וטוהר מאשמת הסתה למרד בשלטון הרוסי. על פי האנציקלופדיה העברית ואנציקלופדיה יודאיקה הסיבה לעלילה זאת נעוצה, ככול הנראה, בסכסוך בין משפחות בעיר ביחוב.

אחיו של רבי דוד לוריא היו גם הם רבנים מפורסמים. אחיו הבכור רבי צבי הירש לוריא ואחיו השני אהרן לוריא אשר היה רב בעיר מינסק.

בגיל חמישים ושמונה, בה' בכסלו שנת ה'תרט"ז, נפטר לאחר מחלה קשה.

פעילותו הציבורית

הרד"ל נחשב לאחד הבולטים שבגדולי ישראל בדור שלאחר הגאון מווילנה ובתור שכזה עסק גם בהנהגת הציבור היהודי. הוא נפגש עם משה מונטיפיורי בוויילנה בשנת ה'תר"ו - ה'תר"ז על מנת להעמידו על מצב היהודים ברוסיה באותם ימים. הוא עמד בקשר עם הסופר יצחק בר לוינזון על מנת לשכנעו

ובלשון הקודש: שְׁמַח רַבִּי שְׁמַעוֹן וְאָמַר, (חבוק ג) ה' שְׁמַעֲתִי שְׁמַעֲךָ יִרְאֵתִי. שָׁם רָאוּי לְהִיּוֹת יִרְאָה אָנּוּ בְּחַבִּיבוֹת תְּלוּי הַדְּבָר, שְׁפָתוֹב (דברים ו) וְאָהַבְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ, וְכָתוֹב (שם ז) מְאֹהַבְתָּ ה' אֶתְכֶם, וְכָתוֹב (מלאכי א) אֶהְבְּתִי אֶתְכֶם וְגו'.

אם אינך מלמדני תצטרך למות על קידוש ה', כי אי אפשר לעשות התיקון אלא על ידי לימוד תורת הסוד

ובגמרא פסחים (דף קיב): חמשה דברים צוה רבי עקיבא את רבי שמעון בן יוחי כשהיה חבוש בבית האסורין, אמר [רשב"י] לו [לרבי עקיבא] רבי למדני תורה, אמר איני מלמדך, אמר לו אם אין אתה מלמדני אני אומר ליוחי אבא ומוסרך למלכות, אמר לו בני יותר ממה שהעגל רוצה לינק פרה רוצה להניק, אמר לו ומי בסכנה, והלא עגל בסכנה, אמר לו אם בקשת ליחנק היתלה באילן גדול, עכ"ל. ורואים שרבי עקיבא חשש ללמדו כשהיה עשרים שנה בבית האסורים, ועל זה אמר לו רבי שמעון אם אין אתה מלמדני אני אומר ליוחי אבא ומוסרך למלכות, יש לבאר על על פי כתיבי האריז"ל שאין הכוונה למלכות כאן מלכות הרשעה, אלא למדת מלכות שבמיתה על קידוש השם נקרא, שנמסר למידת מלכות העליונה, וזה כוונתו שאם אינך מלמדני תצטרך למות על קידוש ה', כי אי אפשר לעשות התיקון אלא על ידי לימוד תורת הסוד, (סוד ה'). - מהסיפור הזה אנחנו לומדים, כי אם רבי עקיבא היה לומד אצלו סודות התורה, היה יכול להינצל מלהיות בעשרה הרוגי מלכות, כמו רבי שמעון בר יוחאי ע"ה, וזה מה שאמר לו רבי אליעזר תמה אני וכו', כי לימוד תורת הסוד יותר גבוה מליהרג על קידוש ה', כי כל תורת הסוד הוא שיחיו ולא ימותו, לא רק הוא, אלא מכפר ומציל את כל ישראל, כמו שכתב בזוהר הקדוש: עוֹד אָמַר אֱלִיהוּ זְכָרְנוּ לְבְרָכָה

רבי דוד בן יהודה לוריא (בראשי תיבות: רד"ל; נולד בשנת תקנ"ח, ביחוב, האימפריה הרוסית [רוסיה הלבנה] - נפטר בשנת תרט"ז). היה רב, פוסק, מקובל ופרשן, מגדולי התורה בדורו. חיבר פירושים על התלמוד הבבלי ועל פרקי דרבי אליעזר.

קורות חייו

רבי דוד לוריא נולד למשפחה עשירה ומיוחסת בעיר ביחוב אשר בפלך מוהילב, בתחום המושב של האימפריה הרוסית (כיום בבלארוס). משפחתו התייחסה אל המהרש"ל - דור שביעי.

עוד כילד נודע כבעל כשרונות מיוחדים בתחום לימוד התורה. אביו יהודה לוריא, שכאמור לעיל היה עשיר גדול, שכר לו מלמדים פרטיים. בגיל שתים עשרה עבר ללמוד בעיר וילנה כחלק מקשר שידוכין שיזם אביו עבורו. בוויילנה למד אצל הרב שאול קצנלבוגן. בגיל שלוש עשרה התחתן. רבי דוד נשאר בוויילנה עד לגיל שמונה עשרה ואז חזר לעירו ביחוב.

בחזרתו לעירו סייע רבי דוד לממן את תלמודי התורה בעיר. כמו כן הקים רבי דוד ישיבה בעירו ותמך בה מבחינה כלכלית אך לא עמד בראשה.

על פי עדויות שונות חונן רבי דוד בזיכרון פנומנלי אשר סייע לו בכתיבת חיבוריו השונים שכן חיבוריו עוסקים, בין היתר, בהשוואת גרסאות בין מקורות שונים בספרות התלמוד והמדרש.

התיקוני זוהר ונתן לו חלק מהעוף הפטום שהמציאו לו מן השמים
לבא על שולחנו (עיי' מעלות הסולם הערה י"ט, שם כתוב ספרא דצניעותא).

ספר ב: עמק הברכה

מחידושי הגאון המקובל מוהר"ר דוד לוריא זיע"א קונטרס עמק הברכה

רבי אליעזר מלמד לבנו ולרבי עקיבא סודות התורה

וכן בזוהר ריש פרשת וירא במדרש הנעלם (צה.) אמרו דאורייתא
לימיניה הורקנוס בריה, והוי מגלי ליה עמיקתא ומסרתא כו',
קיבל מיניה קפ"ט רזין עילאין כו', אמר ליה רבי עקיבא אוליף לי
אורייתא, ופתח רבי אליעזר במרכבה כו', ואוליף ליה שלש מאות
הלכות פסוקות בבהרת עזה, ורי"ו טעמי דפסוקי שיר השירים כו'.
הרי שלמדו ממנו הרבה תורה באותה שעה [ואם היה מוחרם, אף
לבנו הורקנוס היה אסור לו לשנות, אף על פי שלענין לישב בד'
אמות כתבו הפוסקים דבניו ובני ביתו מותרין], ועוד אמרו שם
(טז.) א"ר יצחק כל יומי דרבי אליעזר הוי נהירא שמעתתא מפומי
כיומא דאתיהבת בטורא דסיני כו', ומלשון כל יומי משמע שלא
היה נמנע מללמד כל ימיו אלא שלא נכנס לבית המדרש ולא לימד
תורה ברבים משברכוהו, כמו שיתבאר לקמן אות י"ט בס"ד.

[מהקטע הנזכר רואים שרבי אליעזר לימד לבנו הורקנוס ולתלמידו
רבי עקיבא סודות התורה ורזין עלאין].

היה מלמד לתלמידיו גם לאחר שברכוהו

ובפרק ד' דברכות (כה:) כשחלה רבי אליעזר נכנסו תלמידיו לבקרו
ואמרו לו רבינו, למדנו אורחות חיים כו', ומשמע באבות
דרבי נתן (פרק י"ט משנה ד'), שזה היה חולי שמת בה רבי אליעזר,
דקתני עלה הא דאמר רבי אלעזר בן עזריה חמשה דברים למדנו
ממנו בשעת מיתה שהבאתי לעיל בסמוך, ואף על פי כן בקשו
ממנו שילמדם.

ספר ג: שם האחד אליעזר

קונטרס שם האחד אליעזר

רבי אליעזר נשמת ראובן בן יעקב

ואמרו על רבי אליעזר שם האחד המיוחד, כי הוא נתייחד בין
גדולי התנאים הראשונים, להיות יסוד תורה שבעל פה
יסוד המשנה ויסוד הקבלה כמו שיתבאר לקמן אי"ה, וגדלוהו
בשם טוב לקרותו בשם רבי אליעזר הגדול, אף כי לא נמצא עוד
תנא אחר שנקרא רבי אליעזר ביו"ד סתם, בכדי שיהיה צריך
להזכירו לסימנא מהם בשם הגדול [כי רבי אליעזר בן יעקב, ורבי
אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי שנקראו ביו"ד לא נזכרו בשום
מקום בסתם, רק בשם אבותיהם גם כן], אלא שפירשו הטעם
בדרוש הרוגי אמונה (הנדפס סוף ספר הכוונות), וכן הגר"א בפירוש
ההיכלות שמפני שהיה בו נשמת ראובן כמו שכתבו בזוהר חדש
(ע"ב. סוף איכה), בר חד דאיהו ראובן וכו', על דיהב עיטא למירמי
לבירא אתפיס איהו בבירא, ואשתזיב ודא איהו רבי אליעזר
הגדול כד תפשוהו למינות ויהבוהו בבירא ואשתזיב נשמתא
דראובן, עד כאן.

והיינו עובדא דפ"ק דע"ז (טו:), ותוספתא סוף פ"ב דחולין, וקוהלת רבא פ"א
פ"ט) ברבי אליעזר הגדול שנתפס למינות וניצול [ודלא
כעמק המלך שער עולם התוהו פס"ז שהביא הנוסחא רבי אליעזר
בן פרטא, כד תפשוהו למינות ופירשה, שהוא עובדא דרבי אליעזר
בן פרטא (שם ט"ז:)] ונוסחא משובשת נזדמנה לו], ולכן נקרא גדול,
על שם ראובן הבכור גדול אחים. [והדברים מכוונים למה שכתוב
במגלה עמוקות (אופן ע"ב) שרבי אליעזר נשמתו בחסד, ועליו רמז
משה, "את גדלך" שהראהו הקב"ה נשמת רבי אליעזר עיין שם,

להוציא לאור בשפה הרוסית את ספרו זרובבל. בספר זה ראה רבי
דוד כלי חשוב במלחמה באנטישמיות שרווחה ברוסיה. כמו כן יצא
בחריפות נגד הרפורמים אשר בקשו באותה העת לשנות קטעים
מסוימים בסידור התפילה.

חיבוריו

1. הגהות לשהה סדרי משנה (יילנא תרמ"ו - תרמ"ז).
2. הגהות על התלמוד הבבלי, נדפסו בש"ס וילנא.
3. ביאור על סדר מועד בתלמוד הירושלמי, מובא במהדורת קעניגסברג.
4. הגהות על ביאורי הגר"א על סדר זרעים בתלמוד הירושלמי.
5. ביאור על התוספתא מסכת עוקצין.
6. ביאור ומבוא על פרקי דרבי אליעזר (ורשה תר"ב).
7. ביאור על מדרש שמואל (ורשה תר"ב).
8. ביאור למדרש פסיקתא דרב כהנא (תרנ"ג).
9. הגהות ופירושים על מדרש רבה, נדפסו בדפוס וילנא.
10. דוד לוריא, נפש דוד, מהדורת ווילנא, תרע"ג, על ספר הזוהר ועל זוהר חדש
(יילנא תרמ"ב).
11. הגהות על ספר שאילתות דרב אחאי גאון משבחה. נדפסו בתוך הספר 'העמק
שאלה' של הנצי"ב.
12. הגהות על שו"ת הגאונים 'שערי תשובה' (לייפציג תר"ח).
13. ספר כוכבי אור - הגהות ותוספות לספר היוחסין ולספר סדר הדורות.
14. פירוש למגילת אסתר.
15. פרקי רבי אליעזר, מהתנאי רבי אליעזר הגדול בן הורקנוס, עם ביאור הרד"ל,
ורשה, תר"ב.
16. תפילתו של רד"ל בבית כלאו, (מכון ליפשיץ).

ספר א: שבחי הרד"ל ז"ע

מעט מזעיר על הגאון הנפלא בדורו מוהר"ר דוד לוריא ז"ל

בעל מחבר ספר "נפש דוד על הזוהר הקדוש" ובאור על הפרקי דרבי אליעזר
והמדרשים ועוד שו"ת בהלכה

א"ה [אמר הכותב] יען כי עלינו לאחזוקי טיכותא להגאון הרד"ל ז"ל, וברם
זכור הוא לטוב, שאלמלא הוא ז"ל לא נשתיר בידינו מכתב יד
קדשו הגרבי אליעזר ז"ל בנסתרות. כי הוא ז"ל מסר נפשו ומאודו לחפשם
ממטמונים, ולהעתיקם ולסדרם כיד ה' הטובה עליו. על כן ראיתי כי נכון
לעשות ציון לנפשו וזכר לפרי עמלו, להסמיך אל באור הגר"א אשר יחילו אור
על הזוה"ק. את פניו לקוטי באוריו והגהותיו על הזוה"ק (כפי אשר העלה ה' בידי
להשיגם), אשר יגיהו ויפיקו נגה זהרו לכל מעיין. ונוצר תאנה יאכל פריה. ומקום
שיפול העץ במקום אשר יפול העץ שם יהו"א [שיבא אלף למקומה (מגלה
עמוקות על התורה - פרשת ויצא) (קהלת ז:)]. (כמשור"ל). וקראתיה בשם נפש דוד.
על פי מארז"ל אין עושין נפשות כו' שדבריהם הם זכרונם. לזכר עולם יהיה
צדיק. וז"ע (שאר בשרו, המוציא לאור ש, לוריא).

סיפור נורא בענין כוח הרצון ללמוד תורה

זה סיפור לי מחסדי ה' והשגחתו הטובה עליו, כי בהיותו כבן ט'
שנים בא כבין הערבים כבוד אביו ז"ל עם האדון הדוכס של
עירם בוחאב אל חדר לימודו, ועמם גם מורה אחד אשר הביאו
הדוכס מצרפת בעד בניו, וינסהו המורה בחכמת החשבון
והתשבורת, ויתפלאו מאד מאשר השיב תיכף על כל שאלותיו.
והדוכס נתן לו מתנה, וגמר אז עם כבוד אביו שיבא בכל יום בשעה
קבועה ללמוד עמו חכמות וידיעת הלשונות, היא השעה שהיה
קבוע לו לחזור על ה'ט' מסכתות שזכה להיות בקי בהם, ומפני
אימת וכבוד אביו לא היה אפשר לו לסרב בזה, אך מאז הפנותם
שכמם ללכת, הוריד דמעה מאין הפוגות כל הלילה על צער אבידת
השעה הקבועה לו על חזרת המסכתות, ויהי כאור הבוקר שמע קול
הברה בעיר, כי מצאו את המורה הנ"ל נהרג סמוך לעירם.

עוף מוכן לסעודה - שידד מן השמים

שמעתי ממנו שאבי חותנו זכה להיות בין הקרואים אל המשתה
והסעודה שעשה הגרבי אליעזר ז"ל כשגמר פירושו על

ביותר בש"ס שמפלפל רבי עקיבא עם רבי אליעזר רבו ממה שנמצאהו עם רבי יהושע].

רבי אליעזר נשמת ראובן לימד את רבי עקיבא שהוא נשמת יששכר - לפי שראובן גרם להוליד את יששכר ששבו למדו תורה

ויש לכוון הדבר לפי מה שביארנו לעיל שהוא נשמת ראובן, שלכן רבי עקיבא שהוא נשמת יששכר, האיר בתורתו על ידי רבי אליעזר, כמו כל עיקר לידת יששכר בסיבת ראובן שהוא מצא הדודאים, ונתן השם ללאה אמו בשכרן, את יששכר, ואף מדרשי התורה [שהוא מכילתא ספרא וספרי כמ"ש רש"י בכמה מקומות] מסוים בדברי רבי אליעזר בספרי, ואפשר גם תחלתו דהיינו המכילתא באותה מכילתא שסודרה מתלמידי רבי עקיבא דהיינו **מכילתא דרשב"י** שהביא הרמב"ן בפירושו התורה בכמה מקומות וש"מ, היתה ההתחלה גם כן בדברי רבי אליעזר [והמכילתא שלנו הוא דרבי ישמעאל שלא קיבל מרבי אליעזר אלא מרבי נחוניא בן הקנה (ומה שאמרו קצת שרבי ישמעאל קיבל מרבי עקיבא, אינו נכון, וכבר השיג היוחסין על זה), לכן אינה מתחלת בדברי רבי אליעזר]. ולהורות דכל הני שאלבא דרבי עקיבא, מיצוי מדותיו של רבי אליעזר הן שקיבלם רבי עקיבא ממנו, וחזר ושנאן לתלמידיו.

יסוד תורת הקבלה הוא מרבי אליעזר בן הורקנוס וכל דבריו מכוונים כדברי הזוה"ק ודברי האריז"ל

ולא זו בלבד במשנה הוא אבי המשנה, אלא אף בסתרי המרכבה הוא רבי אליעזר יסוד הקבלה, ומצאתי בהקדמת ספר ברית מנוחה שכתב שרבי יוחנן בן זכאי ויונתן בן עוזיאל מסרו סודות התורה לרבי אליעזר, ובזוהר תולדות (קמה). אמרו דרבי יוחנן בן זכאי הוי אמר שלש מאות הלכות פסוקות ברזא דחכמתא עילאה, בפסוק "ושם אשתו מהיטבאל" ולא גלי לון אלא לרבי אליעזר דהוי עמיה [ועיין לקמן אות ה' בהגהה בזה]. הרי אף על פי שהיה ריב"ז משבח לרבי אלעזר בן עזריא במעין המתגבר מכל תלמידיו, בכל זאת סתרי תורה אלו מסרן לרבי אליעזר בן הורקנוס [ואף בההיא דחגיגה (י"ד ע"ב) שרצה רבי אלעזר בן ערך, במרכבה לפני ריב"ז, מצאתי בפרש"י ריש קהלת שהראה גורס בה רבי אליעזר בן הורקנוס עי"ש], והוא מטעם שכתבתי לעיל דריב"ז צפה ברוח הקודש שביד רבי אליעזר בן הורקנוס בור סיד שאין מאבד טפה, הוא שיתקיים למודו, וממנו תצא תורה לישראל, ומרבי אלעזר בן עזריא תשכח, ויחזירוהו חבריו לו [ואפשר אם לא היה מוסרן רק לרבי אלעזר בן ערך, אז אחר כך כששכח לימודו, אף אם היו חבריו מבקשין רחמים דליהדר תלמודיה, לא הוי הדר ליה סתרי תורה אלו שהיו נעלמין מחבריו. ולטעם זה יתיישב, אף לפי מה שכתוב בזוהר חדש בראשית במדרש הנעלם (ט' א.) דהני שלש מאות הלכות מסר לרבי אלעזר בן ערך ורבי אליעזר בן הורקנוס דהוי עסקי עמיה במרכבה, כי אף שמסר לרבי אלעזר בן ערך, הוצרך למסור לרבי אליעזר בן הורקנוס בכדי שאחר זה כשישכח רבי אלעזר בן עזריא ימסרם לו רבי אליעזר בן הורקנוס] ורבי אליעזר הוא שמסרה לרבי עקיבא, ורבי עקיבא לרבי שמעון וחביריו [ובהקדמת ברית מנוחה שם כתוב רבי עקיבא לרבי יהודה הנשיא, ומרבי יהודה הנשיא בא ליד רבי שמעון וטעות סופר הוא, וצריך לומר להיפוך רבי עקיבא לרבי שמעון ומרבי שמעון בא ליד רבי

והוא נשמת ראובן כמו שכתוב בזוהר ויצא (קנ"ג:) ופרשת ויחי (רל"ה:) ועי' בלק"ת ויצא, ובפירוש הגר"א לספרא דצניעותא פ"ק (ט"ז ד') בארוכה, וזהו לשון הגדול, לרמוז שהוא ממתד הגדולה].

תיקן גם את חטא ראובן עם בלהה

ויש לבאר, שלבד חטא מכירת יוסף של ראובן דארמי לבירא שתיקן רבי אליעזר במה שנתפס, הנה תיקן רבי אליעזר גם כן חטא ראובן בבלהה [דהכי סבירא ליה לרבי אליעזר (סוף פ"ו דשבת נ"ו:) ובבראשית רבא דראובן חטא], והוא כמו שכתוב באבות דרבי נתן פרק ט"ז, אל תתמה על יוסף הצדיק (שעמד בנסיון אשת אדוניו) שהרי מעשה דרבי צדוק גדול ממנו כו', ואל תתמה על רבי צדוק שהרי מעשה דרבי עקיבא גדול הימנו כו', ואל תתמה על רבי עקיבא שהרי מעשה רבי אליעזר גדול הימנו שגידל את בת אחותו י"ג שנה עמו במטה [אולי חשב שמא יש בביתו מאנשים שאינם מהוגנים, וכעובדא דההוא חסיד בפרק מפנין (קכ"ז:) שאמר שמא תלמיד שאינו בדוק כו',] עד שבאו לה סימנין וקידשה עד כאן, הרי ששנו כאן באבות דרבי נתן נסיון זה דרבי אליעזר שכבש יצרו י"ג שנה שהיתה עמו במטה לנסיון הגדול שבגדולים משל יוסף, ונתכוון לתקן בזה, פחו כמים של ראובן, ובירושלמי דיבמות (פרק י"ג הלכה ב') אמרו, שאמו דחקה אותו שישאנה, אולי היה באמו ניצוץ בלהה (אשת יעקב אבינו שהיא כאמו) והמתין כל כך לישאנה עד שדחקה אמו שישאנה בהיתר.

הוא הפותח והוא הסוגר את ש"ס המשניות עיקר תורה שבעל פה מסור לנו מרבי אליעזר בן הורקנוס

והן הן עיקרי מקבלי ומסדרי תורה שבעל פה לפנינו, ועל כן תנא בספרי (שופטים פסקא קפ"ח), "לא תסיג גבול עולם", שלא תחליף דברי רבי אליעזר לדברי רבי יהושע כו', ובאבות דרבי נתן (פ"ג) לשקוד על דלתי תורת, חובה לאדם שישמש ג' תלמידי חכמים כגון רבי אליעזר ורבי יהושע ורבי עקיבא, ורבי אליעזר גדול מכולן אף מרבי יהושע לענין זה, וסימן לדבר שרבי אליעזר נזכר במשנה קרוב לכפליים פעמים נגד רבי יהושע, ולא עוד אלא שהוא הפותח תחלה במשנת ברכות, ואף להך לישנא בש"ס דברכות דרישא סתמא היא, ולא רבי אליעזר היא, מכל מקום בא זכרו ראשונה לשאר כל התנאים [וכל מקום אח"כ שכתב בספר יוחסין זה לשבח, שהוא הראשון שנזכר שמו במשנה], ונראה שגם הוא הסוגר, שחתם רבי מסכת עוקצין במשנה דכוורת דבורים שנחלקו בה רבי אליעזר וחכמים אע"פ שכבר נשנית בשביעית, אך ורק בכדי לחתום המשנה בדבריו ושמו של רבי אליעזר, ואגבן הוא שהובא מלתייה דבית שמאי ובית הלל בדבש, מאימתי מטמא משום משקה, אגב כוורת דבורים דקתני [וגם בכלל הא דב"ש אפשר הוי גם רבי אליעזר דשמותי הוא סובר כב"ש, ועיין בב"ב (פ' בזה)], וזה שאצלנו מסיים המשנה בדברי רבי שמעון בן חלפתא ורבי יהושע בן לוי, כבר כתבו המפרשים, שהוא הוספה בכדי לסיים בדבר טוב [ועיין מה שכתבתי בהגהותיי לבמ"ר פ"ג], ולא עוד אלא שעיקר תורתו של רבי עקיבא שאלביה נסדרו כלהו תורה שבעל פה כדאיתא בסנהדרין (פ"ו.) וכלהו אליבא דרבי עקיבא, עיקר תורתו מרבי אליעזר [אע"פ שלמד גם אצל רבי יהושע, מכל מקום מצאנו

הגר"א בפירוש התורה ובמשלי בכמה מקומות שנמשלו ליון שהוא סתום וכנסו בענביו, ואינו מתגלה אלא על ידי דריכה להפרישו מקליפותיו החרצנים וזגים, ורמז ריב"ז ששניהם לא נתקיימו אלא ברבי אליעזר על מכונם.

א. הגהה: ויש לפרש שזהו שאמרו באדר"ן (פרק י"ד) שאמר ריב"ז על רבי אליעזר ב' משלים, בור סיד שאינו מאבד טפה, וקנן זפותה משמרת את יינה, שמשל הבור עם המים הוא על נגלות התורה, שנמשלה למים להשקות לכל צמא בגלוי לכל, ומשל היין על נסתרות התורה כמו שאמר

דלא ליחריב עלמא, קודשא בריך הוא בגיניה. ולא בעי קמיה
 ד'שפתמשון ביה (דף צט ע"א) ברייתא מסגיאות קדושתא דאית ביה.
 לבתר נפיק רבי עקיבא וגעי ונבעין עיניו מיא, והנה אמר, ווי רבי,
 ווי רבי, דאשתאר עלמא יתום מנף. עאלו כל שאר חכמיא גביה
 ושאלו ליה ואתיב להון.

לשון הקודש: הורה לו כל עמקות וסודות עליונים שהיו בשיר
 השירים, והשביעו שבועה שלא ישמש בשום פסוק ממנו,
 כדי שהקב"ה לא יחריב את העולם בגללו, ולא רוצה לפניו
 שהברייתא ישמשו בו מרב הקדשה שיש בו. אחר יצא רבי
 עקיבא ובכה, ונבעו עיניו מים, והיה אומר, וי רבי! וי רבי!
 שהעולם נשאר יתום מנף. נכנסו אליו כל שאר החכמים, ושאלו אותו,
 והשיב להם.

**כל ימי רבי אליעזר היתה השמועה מאירה מפיו כיום שנתנה
 בהר סיני**

הנה דחיק ליה (שעתא) לרבי אליעזר, אפיק תרי דרועי ושוינון על
 לביה. פתח ואמר, אי עלמא עלמא עלמא עלמא, חזרת לאעלא
 ולאגנא מן תתאה כל נהירו ובוצינא. ווי לכו תרי דרעי ווי לכו
 תרי תורות ד'שפתחון יומא דין מן עלמא. דאמר רבי יצחק כל
 יומי דרבי אליעזר הנה נהירא שמעתא מפומיה כיומא דאתיהיבת
 בטורא דסיני.

לשון הקודש: היתה דחוקה לו [השעה] לרבי אליעזר. הוציא שתי
 זרועותיו ושם אותם על לבו. פתח ואמר, אוי העולם, העולם
 העליון חוזר להתפנס ולהגזן מן התחתון כל אור ומאור. אוי לכם
 שתי זרועות, אוי לכם שתי תורות שיהיו נשפחים היום הזה מן
 העולם. שאמר רבי יצחק, כל ימי רבי אליעזר היתה השמועה
 מאירה מפיו כיום שנתנה בהר סיני.

**שאלו יהיו כל בני אנוש של העולם סופרים, לא יוכלו לכתב, ולא
 חסרו תלמידי מחכמתי**

אמר אורייתא (סברית גמרא) גמריית וחקמתא סברית ושמושא
 עבדית. דאלו יהון כל בני אינשא דעלמא סופרים לא יכלין
 למכתב ולא חסרי תלמידי מחכמתי אלא ככחלא בעינא ואנא
 מרבותי אלא כמאן דשתי בימא. ולא הנה, אלא למיתן טיבותא
 לרבותי יתיר מניה.

לשון הקודש: אמר, תורה [למדתי וגמרא] הבנתי וחקמתי למדתי
 ושמוש עשיתי, שאלו יהיו כל בני אנוש של העולם סופרים,
 לא יוכלו לכתב, ולא חסרו תלמידי מחכמתי אלא כמכחול בעין,
 ואני מרבותי אלא כמי ששותה בים. ולא היה אלא להחזיק טובה
 לרבותי יתיר ממנו.

**שמים שמים, אמרו לשמש וללבנה, שהאור שהיה מאיר יותר מהם
 הרי נחשף**

והו שאלין מניה בההוא סנדלא דיבום עד דנפק נשמתיה ואמר
 טהור. ולא הנה תמן רבי עקיבא. פד נפק שבתא אשפחיה
 רבי עקיבא דמית, בזע מאניה וגריר כל בשריה ודמא נחית ונגיד
 על דיוקניה. הנה צוח ובכי, נפק לברא ואמר, שמיא שמיא, אמרו
 ולסהרא לשמשא דנהירותא דהות נהיר יתיר מנהון הא אתחשף.

לשון הקודש: והיו שואלים ממנו באותו סנדל של יבום, עד
 שייצאה נשמתו ואמר טהור. ולא היה שם רבי עקיבא.
 כשיצאה השבת, מצא אותו רבי עקיבא שמת. קרע בגדו ושרט כל
 בשרו, ודם ירד ונמשך על זקנו. היה צונח ובוכה. יצא החוצה ואמר:
 שמים שמים, אמרו לשמש וללבנה, שהאור שהיה מאיר יותר מהם
 הרי נחשף.

יהודה הנשיא], ונמצינו למדין, שאף דברי קבלתו של רבי שמעון
 בזוהר ותיקונין, יסודן מקבלתו של רבי אליעזר, וקרובין דבריהן
 להיות שוין ברמזיהן במקומות הרבה, וגדולי המקובלים הראשונים
 ז"ל שלא נגלה בימיהם ספר הזוהר כמו הרמב"ן ותלמידיו, ורבינו
 בחיי, ורבי טודרוס הלוי באוצר הכבוד, היו משתמשים לאור מאמרי
 הפרקי רבי אליעזר במקום הזוהר, ואף הריקאנטי והר"מ בן גבאי,
 בעל עה"ק, שכבר נגלה בימיהן ספר הזוהר, בכל זאת בהיותן שותי
 מימי רבותיהן הרמב"ן ותלמידיו, לא זזו ידן מלחבב דברי הפרקי
 רבי אליעזר להביאן תמיד יחד עם ספר הזוהר, ולכן טרחתו במעט
 ידיעתי לרמוז ולעורר המעיין במקומות הרבה, איך שעניני הפרקי
 רבי אליעזר מכוונין בענינים אלו עם דברי הזוהר, ואף לפי עניית
 דעתי עם דברי האר"י ותלמידיו, ומי שחננו ה' דעת קדושים, יוסף
 לקח בזה למצוא גנזי אוצרות חכמה בקרבו.

**רק בזמן הברייתא נתודע להם גדולתו של רבי אליעזר - שהגדיל
 על כל תלמידי רבי יוחנן בן זכאי**

ולפי הטעם שכתבתי על קריאתו בשם רבי אליעזר הגדול, על
 שהגדיל על כל תלמידי רבי"ז, והגדיל לעשות להרביץ
 ולהעמיד תורה בישראל על ידי תלמידיו, בזה יתכן מה שלא נזכר
 בשם זה רבי אליעזר הגדול בשום מקום במשניות [רק בשלהי
 סוטה, אשר אינו מעיקר המשנה כמו שכתוב בתוספות יום טוב
 שם עיי"ש, אלא שבמשנה בירושלמי ישנו גם כן] רק בברייתות,
 כי במשנה שעיקרה נסדרה בימי התנאים הראשונים רבי עקיבא
 ותלמידיו, אפשר עדיין לא נתברר זה כל כך עד ימי סידור
 הברייתות, שאז ראו כל מעשה תקפו וגבורתו, שראו שרבי פתח
 וחתם בו המשניות, ושכל המשנה מדברי רבי אליעזר ותלמידיו
 ותלמידי תלמידיו, אז גדלוהו בשם טוב הגדול.

... ואפשר ששלש מאות הלכות פסוקות אלו, הן הן משורש
 שלש מאות הלכות פסוקות שהזכירו בזוהר תולדות
 (קמ"ה ע"ב), דהוי רבי יוחנן בן זכאי אמר ברזא דחכמתא עילאה
 בפסוק "ושם אשתו מהיטבאל" וגומר, ולא גלי לון אלא לרבי
 אליעזר, וכן הוא בזוהר בראשית-פרשת וירא (דף צט ע"א):

**למד בבהרת עזה שלש מאות הלכות פסוקות, ולמד אותו מאתים
 וששה עשר טעמים של פסוקי שיר השירים**

ואוליף בבהרת עזה תלת מאה הלכות פסוקות, ואוליף ליה ר"ו
 טעמים דפסוקי דשיר השירים. והו עינוי דרבי עקיבא
 נחתין מיא. ואתחזר אשא קדמיתא. פד מטא להאי פסוקא (שיר
 השירים ב) סמכוני באשישות רפדוני בתפוחים פי חולת אהבה אני,
 לא יכיל למסבל רבי עקיבא וארים קליה בבכיתא וגעי ולא הנה
 ממלל מדחילו דשכינתא דהות תמן.

לשון הקודש: ולמד בבהרת עזה שלש מאות הלכות פסוקות,
 ולמד אותו מאתים וששה עשר טעמים של פסוקי שיר
 השירים, והיו עיני רבי עקיבא זולגות דמעות, וחוזה האש
 כבתחלה. כשהגיע לפסוק (שיר ב) סמכוני באשישות רפדוני
 בתפוחים פי חולת אהבה אני, לא יכל רבי עקיבא לסבל, והרים
 קולו בבכיה. והרים קולו ולא היה מדבר מיצאת השכינה
 שהיתה שם.

**הורה לו כל עמקות וסודות עליונים שהיו בשיר השירים - יצא
 רבי עקיבא ובכה, ונבעו עיניו מים, והיה אומר, וי רבי! וי רבי!
 שהעולם נשאר יתום מנף**

אורי ליה כל עמיקתא ורזין עלאין דהנה ביה בשיר השירים. ואומי
 ליה אומא דלא לישתמש בשום חד פסוק מניה פי היכי

פרק ב' דסוכה (כת). חושב מדברים אלו בריב"ז, וממנו נראה שקיבלן רבי אליעזר, וכמו שכתוב לעיל שסודות התורה מסר ריב"ז לרבי אליעזר, ומדרש הנעלם (שם) ואוליף ליה (ל"ע) רי"ו טעמי דפסוקי שיר השירים, והווי עינוי דר"ע נחתין מיא כו' כד מטא להאי פסוקא סמכוני באשישות וגו' לא יכיל רבי עקיבא למסבל וארים קלי' בבכייתא וגעי ולא הוי ממלל מדחילו דשכינתא דהוות תמן אורי ליה כו' רזין עילאין דהוי בשה"ש ואומי ליה אומאה דלא לשתמש בשום פסק מיניה כי היכי דלא ליחרוב קב"ה עלמא בגיניה, ולא בעי קוב"ה דישתמשון ביה ברייתא מסגיאאות קדושתא דאית ביה, וזה שאמר ר"ע במתניתין (ספ"ג דידים) ח"ו לא נחלק אדם מישראל על שה"ש שלא יטמא את הידים שאין כהע"כ כדאי כיום שניתן בו שיר השירים שכל הכתובים קודש ושיר השירים קודש קדשים, שרבי עקיבא הוא שקיבל סודות שיר השירים מרבי אליעזר.

היה ראוי לרוח הקודש - ודברי היו כנבואה

ובענין הפלגת צדקתו. ראיתי להביא מה שכתב בירושלמי שלהי סוטה שכשנכנסו לעלייה ביבנה יצתה בת קול ואמרה להם, יש ביניכם שנים שראוין לרוח הקודש, ושמואל הקטן אחד מהם, ונתנו עיניהם ברבי אליעזר בן הורקנוס (שהוא השני), וזה שאמר בספרי פרשת שופטים (פסקא קע"ג), כשהיה רבי אליעזר מגיע לפסוק זה היה אומר, חבל עלינו, מה מי שמדבק כו', המדבק בשכינה דין הוא שתשרה עליו רוח הקודש, ומי גרם עונותיכם היו מבדילים וגו', [ובסנהדרין פ"ח (ס"ה): גרסינן בברייתא זו ר"ע במקום רבי אליעזר דידע רבי אליעזר בנפשיה (מן הבת קול הזה) שהיה ראוי לרוח הקודש (של נבואה) ועון הדור נמנע ממנו, וזה שאמר חבל עלינו כו', ובכל זה אף שבעון הדור לא שרתה עליו רוח הקודש, מכל מקום מצאנו בו כעין נבואה, שכל היצא מפיו היה מתקיים כיוצא מפי נביא, בפרק ו' דפסחים (ס"ט). שאמר לרבי עקיבא בשחיטה השבתני בשחיטה תהא מיתתו, וכן בסוף פרק ח' דסנהדרין (ס"ח). שאמר תמה אני על חכמי הדור אם ימותו מיתת עצמן על שלא באו לשמשני, ולרבי עקיבא אמר שלך קשה משלהן, [ובזוהר חדש בראשית (ט) שאמר לרבי עקיבא מוכן תהיה לריח ניחות, והוא רמז שיהיה מעשרה הרוגי אמונה, שהיה גופן ריח ניחות של קרבן, וכמו שאמרו בזוהר פקודי בהיכלות (רנ"ד): וגופא דלהון כו' ברזא דקורבנא כו'], ועיין באבות דרבי נתן פכ"ה: ובפ"ו דעירובין (ג"ג). שאמר על יהודא בן גוריא תלמידו, שהורה הלכה בפניו, תמהני אם יוצא זה שנתנו, ולא הוציא שנתנו, ואף שאמרו שם שאמרה לו אימא שלום אשתו, וכי נביא אתה, והשיב לה, כך מקובלני כל המורה הלכה בפני רבו חייב מיתה, מכל מקום זה שמת בתוך שנתו הוא מפני דיבורו של רבי אליעזר, כי חייבי מיתה בידי שמים אין דינן למות תוך שנתן דוקא, ואף בכרת אינו מת מיד, וכדמוכח מדברי התוספות פ"ב דשבת (כה). ד"ה כרת, וריש בבמות (ב). ד"ה אשת איש, ובכריתות (י). ד"ה דחנקתיה. וכל שכן במיתה בידי שמים.

ובריש חגיגה (ג). אמר לר"י בן דורמסקית יוסי, פשוט ידך וקבל עיניך וכו', יחזרו עיני יוסי למקומן וחזרו, ולא תימא הני שיש לומר שהיה משום דיבורו, וכעין "ותגזר אומר ויקם לך", אלא מצאנו בסוף פ"ג דמגילה (כה): שאמר צא ובדוק בתועבת אמך, ובדקו אחריו ומצאו בו שמץ פסול, שהרי זה לשעבר דבר הנמצא

בשעה שנשמת הצדיק רוצה לצאת - שמחה, והצדיק בטוח במיתתו פדי לקבל שכרו

(דף צט ע"ב) אמר רבי יהודה בשעה שנשמת הצדיק רוצה לצאת שמחה והצדיק בטוח במיתתו פדי לקבל שכרו, ה"א הוא דכתיב, וירא וירץ לקראתם. בשמחה, לקבל פניהם. מאי זה מקום, מפתח האהל פדקא אמן. וישתחו ארצה לגבי שכינה.

לשון הקודש: אמר רבי יהודה, בשעה שנשמת הצדיק רוצה לצאת - שמחה, והצדיק בטוח במיתתו פדי לקבל שכרו. זהו שכתוב וירא וירץ לקראתם, בשמחה לקבל פניהם. מאי זה מקום? מפתח האהל, כמו שאמרנו. וישתחו ארצה - אל השכינה.

מכאן רואים שרבי עקיבא הוא שקיבל סודות שיר השירים מרבי אליעזר.

ובענין הפלגת גדולת חכמתו ומעשיו כתב היוחסין וז"ל: ורבה מלספור חכמתו ומדותיו שאם היו השמים גוילים וכל עצי הלבנון קולמסים ומי הם דיו לא יספיקו לחכמתו עכ"ל.

למד בכל דבר כמה מאות הלכות

בסוף פרק ז' דסנהדרין (שם) שאמר רבי אליעזר בשעת פטירתו, אוי לכם שתי זרועותי שהן כשני ספרי תורה שנגללין [ובזוהר וירא במדרש הנעלם (ט). הלשון: וי לכוון תרין דרועי וי לכוון תרין תורות דישתכחון יומא דין כו', משמע שרצונו לומר תורה שבכתב ותורה שבעל פה, וללשון הש"ס כשני ספרי תורה וכן באבות דרבי נתן (פרק כ"ה) כב' [שני] ספרי תורה לא משמע כן] ובאבות דרבי נתן שם ושיר השירים שם שאמר: אם יהיו כל הימים דיו ואגמים קולמסין ושמים וארץ מגילות וכל בני אדם לבלרין, אין מספיקין לכתוב תורה שלמדתי, ואני לא חסרתיה (ופירוש בהגהותי שם בס"ד שרצונו לומר שתלמידיו לא חסרוה ממנו שלא למדו כי אם מעט, וכעין מה שאמרו בסנהדרין ואדר"ן וזוהר שם שאמר לא חסרוני תלמידי אלא כמכחול בשפופרת), אלא כאדם שמטביל זכרות מכחול בים (ועיין במסכת סופרים פרק ט"ו ובילקוט בראשית סוף רמז כ') שכן אמר ריב"ז, ולא עוד אלא שאני שונה שלש מאות הלכות בבהרת עזה, ולא היה אדם ששאלני בהם מעולם, ובאדר"ן שם ובמדרש הנעלם שם (צ"ח): אמרו, שבשעת פטירתו לימדם להם, ואמר שם, ואזל אשא, ואוליף בבהרת עזה שלש מאות הלכות פסוקות [הגה"ה ואפשר ש' הלכות פסוקות אלו, הן הן משרש הלכות פסוקות שהזכירו בזוהר תולדות (קמ"ה): דהוי רבי יוחנן בן זכאי אמר ברזא דחכמתא עילאה בפסוק "ושם אשתו מהיטבאל" וגו' ולא גלי לון אלא לר"א, וכ"ה בז"ח בראשית (ט' א') (ושם אי' דגלי לון לר"א ולר"א בן ערוך), דלשון הלכות פסוקות משמע דתלי בהון הלכות פסקא דדינא, והיינו כי שרשי הדינין שמהן שרש הנגעים, הוא מת"ק דמיתו: ע"כ הגה"ה]. ולא עוד אלא שאני שונה ש' הלכות וא"ל ג' אלפים הלכות בנטיעת קשואין:

ידע שיחת חיות ועופות ורזי חכמת הקבלה

ובזוהר חדש בראשית (ט' ד) שגילה רבי אליעזר לרבי עקיבא שיחת מלאכי השרת שיחת כוכבים ומזלות, וידעת חלוני חמה בעתותיו וזמניו (שהיה ר"א בקי בהן וכמ"ש בס"ד בהצעה שלפני פ"ו מפרקי דרבי אליעזר בשם הכוזרי שהיה כתובין לפניו בפרקי דרבי אליעזר) שיחת דקלים ועופות שיחת הרוחות ידיעות תקופות ועבוריהן [ובסוף

יהושע על האבן שהיה יושב עליו רבי אליעזר בבית המדרש, האבן הזאת דומה להר סיני [והוא כמו שאמר בפרקי דרבי אליעזר פרק ב' עליו ריב"ז, שיכול לומר דברי תורה יותר ממה שקיבלו מסיני, וזה שכתוב במדרש

ב. הגהה: זה שאמרו עליו שלהי סוטה, משמת רבי אליעזר נגזו ספר תורה עיי"ש בפרש"י, ובפרק חלק (נ"פ). שאמרו עליו תלמידיו כשחלה, אפשר ספר תורה שרוי בצער ולא נבכה, ובריש שיר השירים שאמר רבי

ענהו כן להשתמט ממנו בתשובה אחרת, והיה רבי אליעזר מצטער מאוד על כבוד התורה, לפי שעל ידי מיתתו יהיה נעדר ובטל מן העולם כל דברי תורה שלמד מרבותיו, לכן כעס על החכמים שבאו עתה לבקרו שעכשיו אין לו זמן למסור כל תורתו, ורבי עקיבא בכה והצטער על כל סודות התורה שיגנזו ויסתלקו מן העולם, לכן ביקש ממנו שיגלה לו לכל הפחות עתה מה שיכול, וכן היה שגילה לו סודות נוראים כמבואר בזוהר כאן (העתקנו לעיל).

רבי אליעזר הגדול בתורת הנסתר

בזוהר חדש (איכה י"ג) מובא כי רבי אליעזר היה גלגול של ראובן בכור ישראל, ומסיבה זו, גזירת עשרת הרוגי מלכות שעל פי תורת הקבלה נגזרה על עשרת החכמים בשל היותם שקולים כנגד עשרת השבטים שהשליכו את יוסף לבור, לא חלה על רבי אליעזר, שלא היה שותף במכירת יוסף אלא רק ציווה להשליך את יוסף לבור, ועל כן השליכו את רבי אליעזר לבור אך העלו אותו. לאחר מכן ולא הרגו אותו.

בספר בני יששכר (מאמר חודש תשרי מאמר י"ב) מובא, כי מכיון שראובן היה זה שעסק תמיד בתשובה על חטאו שבלבל את יצועי אביו, ראוי לפסוק כמותו בכל הנוגע לתשובה, ומכיוון שרבי אליעזר פוסק ש"עידו מסירה כרת" (בניגוד לרבי מאיר הפוסק עידי חתימה כרת), ובחודש תשרי ישנן שלושה זמני תשובה; ראש השנה - זמן הכתיבה, יום כיפור - זמן החתימה, והושענא רבה שהוא זמן מסירת הפתקים לשלוחים, יש לפסוק כמותו שזמן התשובה קיים עד הושענא רבה, ועד אז ניתן לחזור בתשובה ולשנות את גזר הדין. הוא מקשר דברים אלו, לסיבה שמכוחה התפלל משה רבינו, שרבי אליעזר יצא מחלציו כמובא בפסיקתא בשם רבי אחא.

פטירתו של רבי אליעזר הגדול

לפני פטירתו של רבי אליעזר עמדו לידו רבי עקיבא וחבריו, והתיישבו בריחוק ארבע אמות בגלל הנידוי. רבי אליעזר הצטער מאוד על כל דברי התורה הרבים שידע ואיש לא בא ללמוד ממנו (בגלל הנידוי), ואף חזה את מותם של חכמי הדור בכלל, ואת מותו ביסורים של רבי עקיבא: "שלך קשה משל כולם". מיד כשנפטר אמר רבי יהושע "הותר הנדר" (סנהדרין ס"ח).

רבי אליעזר נפטר ביום שישי, ואחרי יציאת השבת החל המסע ללוד, שם נקבר. רבי עקיבא ספד עליו מדברי אלישע על אליהו, אותם הדברים שאמר יואש: "אבי אבי, רכב ישראל ופרשיו" (מלכים ב', ב', יב; מלכים ב', י"ג, יד; אבות דרבי נתן).

בהן כבר, ואי אפשר לומר שנתהווה על פי דבורו של רבי אליעזר עכשיו, אלא הרי היא כנבואה.

ידע זמן הקץ

ובזוהר חדש בראשית (ט"ז ג) נראה שצפה ברוח הקודש זמן הקץ, ואמר לרבי עקיבא וי דלא ימטא בר נש כו', אלפא שתיתאה ולא באשלמותיה [ואולי הוא לטעמיה בפרק י' דסנהדרין (צ"ט) דימות המשיח מ' שנה], ובריש פרק י"ט דשבת (ק"ל) עיר אחת היתה בארץ ישראל שהיו עושין כרבי אליעזר והיו מתים בזמנם, ופעם אחת גזרו גזרה על המילה, ועל אותה העיר לא גזרה, ובסוף פרק ג' דתענית (כ"ה): כשהתפלל על הגשמים ולא נענה, והתפלל רבי עקיבא ונענה, והווי מרנני רבנן, יצתה בת קול לכבודו [מיהו מצינו כיוצא בזה גם בפרק ז' דבבבא מציעא (פ"ה) לכבודו של ר' יוסי בנו של רבי אלעזר ברבי שמעון] ואמרה, לא שזה גדול מזה, אלא זה מעביר כו', ובזוהר שמות (ט"ו): דאחזיאו ליה בחלמא, אל תתפלל בעד העם הזה כו', וכשהתפלל י"ב טורי אפרסמונא דכיא עייל ההיא דלבש חושנא ואפודא, ובעי מקב"ה דליחוס על עלמא כו'.

צפה ברוח"ק מה שיהיה עם תלמידי רבי עקיבא

ובפרק ד' דברכות (כ"ה): כשחלה ונכנסו תלמידיו לבקרו, אמר להם הזהרו בכבוד חביריכם, הערותי לעיל אות ז' בהגה"ה לפי גירסא שלנו באבות "יהי כבוד חבירך חביב" כו', למה הוצרך לחזור ולצוות על זה קודם פטירתו, ויש לומר שעיקר כלל תלמידיו אלו היה רבי עקיבא, ואליהו הוא שרמז בזה ביום פטירתו שצפה ברוח"ק שעתידין תלמידי רבי עקיבא כ"ד אלף, למות על שלא נהגו כבוד זה בזה, כדאיתא ביבמות פ"ו (ס"ב) ולזה הקדים רבי אליעזר לצוות על כן, שיהיה לתלמידיו על זה.

הערת המוציא לאור

רבי עקיבא בכה והצטער על כל סודות התורה שיגנזו ויסתלקו מן העולם

[**ובזוהר** פרשת וירא מדרש הנעלם (דף צ"ח), בפירוש מתוק מדבש שם בעמוד תמ"ז, כתב: וזה לשונו: מה שכעס רבי אליעזר על החכמים וקיללם על שלא באו ללמוד תורה אצלו, הטעם הוא לפי שרבי אליעזר קיבל הרבה תורה מרבותיו, כמו שאמר הרבה תורה למדתי מרבותי, והיה רוצה למסור את כל מה שקיבל מהם, להחכמים הבאים אחריו, אבל לפי שברכוהו במעשה דתנור של עכנאי (ב"מ נט:), לכן לא באו החכמים ללמוד אצלו, וגם רבי עקיבא

[ועיקר הענין מכיון למה שכתוב בספר סוד הגלגלים שנשמתו ביסוד דאבא או דז"א, עיי"ש].

הנעלם וירא [שם] כל יומי דרבי אליעזר הוי שמעתא נהירא מפומיה כיומא דאתיהבת מטורא דסיני], וזה שישב עליו דומה לארון הברית,

**כל התפילות מתקבלות רק על ידי לימוד זוהר הקדוש,
הזוהר הקדוש היא טבעת מלך מלכי המלכים, ומי שילמד ינצל.**